МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

МИКОЛАЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Інженерно-енергетичний факультет

Кафедра методики професійного навчання

ОХОРОНА ПРАЦІ

Методичні рекомендації

з вивчення дисципліни та виконання самостійних робіт
для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти ОПП G «Інженерія, виробництво та будівництво» спеціальності G18 «Геодезія та землеустрій» денної і заочної форми здобуття вищої освіти

Миколаїв
2026

УДК 331.45:331.462
О-75

Друкується за рішенням науково-методичної комісії інженерно-енергетичного факультету Миколаївського національного аграрного університету від 22. 09. 2026 р., протокол № 01.

Укладач:

Короленко В.Л. – канд. пед. наук, старший викладач кафедри методики професійного навчання, Миколаївського національного аграрного університету;

Рецензенти:

Марченко Д. Д. – канд. тех. наук, доцент кафедри тракторів та сільськогосподарських машин, експлуатації і технічного сервісу, Миколаївського національного аграрного університету;

Білюк О. Г. – кандидатка педагогічних наук, доцент кафедри спеціальної та інклюзивної освіти, Навчально-наукового педагогічного інституту імені В.О. Сухомлинського Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова.

© Миколаївський національний аграрний університет, 2026

ВСТУП

Самостійна робота здобувачів вищої освіти з дисципліни «Охорона праці» є важливою складовою освітнього процесу, спрямованою на поглиблення теоретичних знань, формування практичних умінь і розвиток професійних компетентностей у сфері забезпечення безпечних і здорових умов праці.

У процесі самостійного опрацювання навчального матеріалу здобувачі вищої освіти ознайомлюються з основними положеннями законодавства України про охорону праці, принципами організації системи управління охороною праці, вимогами безпеки під час виконання трудових обов'язків, а також сучасними підходами до запобігання виробничому травматизму та професійним захворюванням. Особлива увага приділяється вивченню небезпечних і шкідливих виробничих факторів, організації безпечного робочого середовища, пожежній та електробезпеці, використанню засобів індивідуального і колективного захисту.

Самостійна робота передбачає опрацювання наукової, навчальної та нормативно-правової літератури, законодавчих і нормативних документів з охорони праці, електронних освітніх ресурсів, виконання індивідуальних завдань, підготовку повідомлень, презентацій, аналіз конкретних виробничих ситуацій та визначення можливих шляхів усунення небезпечних і шкідливих факторів.

Виконання самостійної роботи сприяє розвитку відповідального ставлення до питань збереження життя і здоров'я людини, формуванню культури безпеки праці, критичного мислення, здатності самостійно оцінювати професійні ризики та приймати обґрунтовані рішення щодо запобігання нещасним випадкам і виникненню професійних захворювань.

Методичні рекомендації призначені для здобувачів вищої освіти спеціальності А5 «Професійна освіта» та спрямовані на забезпечення системного й ефективного засвоєння навчального матеріалу дисципліни «Охорона праці».

Метою викладання дисципліни «Охорона праці» є формування у здобувачів вищої освіти системи знань щодо законодавчих, організаційних, технічних, санітарно-гігієнічних і профілактичних засад забезпечення безпечних умов праці, оволодіння методами виявлення та оцінювання небезпечних і шкідливих виробничих факторів, а також розвиток умінь застосовувати набуті знання для запобігання виробничому травматизму, професійним захворюванням і створення безпечного освітнього та виробничого середовища.

Основними завданнями дисципліни є:

- ознайомлення з теоретичними основами, сутністю, метою та основними принципами охорони праці;
- вивчення законодавчої та нормативно-правової бази України з питань охорони праці;
- формування знань про права та обов'язки працівників і роботодавців щодо забезпечення безпечних умов праці;
- засвоєння основних принципів організації системи управління охороною праці на підприємствах та в закладах освіти;
- вивчення причин виникнення виробничого травматизму, професійних захворювань та способів їх профілактики;
- ознайомлення з небезпечними та шкідливими виробничими факторами, їх впливом на організм людини;

- оволодіння основами виробничої санітарії, гігієни праці, електробезпеки та пожежної безпеки;
- формування вмінь визначати професійні ризики та застосовувати заходи щодо їх усунення або зменшення;
- ознайомлення із засобами індивідуального та колективного захисту працівників;
- формування навичок організації безпечного освітнього та виробничого середовища, зокрема в закладах професійної освіти;
- розвиток відповідального ставлення до дотримання вимог охорони праці та збереження життя і здоров'я людей;
- підготовка майбутніх фахівців до практичного застосування знань з охорони праці у професійній діяльності.

Очікувані результати навчання

У результаті вивчення дисципліни «Охорона праці» здобувачі вищої освіти повинні:

Знати:

- сутність, мету, завдання та основні принципи охорони праці;
- законодавчі й нормативно-правові засади організації охорони праці в Україні;
- права та обов'язки працівників і роботодавців у сфері охорони праці;
- структуру та основні функції системи управління охороною праці;
- причини виникнення виробничого травматизму та професійних захворювань;
- класифікацію небезпечних і шкідливих виробничих факторів;
- основні вимоги виробничої санітарії та гігієни праці;
- правила електробезпеки та пожежної безпеки;
- види засобів індивідуального і колективного захисту працівників;
- порядок проведення інструктажів, навчання та перевірки знань з питань охорони праці;
- основні методи оцінювання професійних ризиків і профілактики нещасних випадків;
- особливості організації охорони праці в закладах освіти та в умовах надзвичайних ситуацій.

Уміти:

- аналізувати законодавчі та нормативно-правові документи з питань охорони праці;
- визначати основні небезпечні та шкідливі фактори виробничого й освітнього середовища;
- оцінювати потенційні ризики для життя і здоров'я працівників;
- обґрунтовувати заходи щодо запобігання виробничому травматизму та професійним захворюванням;
- застосовувати основні вимоги охорони праці під час організації трудової та освітньої діяльності;
- визначати необхідні засоби індивідуального та колективного захисту;
- дотримуватися вимог електричної та пожежної безпеки;
- аналізувати виробничі ситуації та пропонувати шляхи усунення виявлених порушень вимог безпеки;
- організовувати безпечне робоче місце та освітнє середовище;

➢ застосовувати набуті знання для забезпечення безпеки власної професійної діяльності та оточення.

Організація самостійної роботи

Самостійна робота здобувачів вищої освіти передбачає послідовне опрацювання визначених тем дисципліни, вивчення наукових, навчальних і нормативно-правових джерел, аналіз вимог законодавства з охорони праці та виконання практично орієнтованих завдань.

Під час виконання самостійної роботи рекомендується:

➢ уважно ознайомлюватися зі змістом кожної теми та рекомендованими питаннями;

➢ опрацьовувати навчальну, наукову та нормативно-правову літературу з питань охорони праці;

➢ використовувати актуальні законодавчі й нормативні документи України;

➢ систематизувати опрацьований матеріал у вигляді тез, таблиць, схем і конспектів;

➢ аналізувати конкретні ситуації, пов'язані з порушеннями вимог безпеки праці та можливими професійними ризиками;

➢ виконувати запропоновані завдання з урахуванням майбутньої професійної діяльності;

➢ формулювати власні висновки та пропозиції щодо вдосконалення умов праці, профілактики травматизму й забезпечення безпеки в закладах освіти та на виробництві.

Тема №1: «Категорійно-понятійний апарат з охорони праці»

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ: *«Ризик як кількісна оцінка небезпек»*

І. Навчальна мета:

Знати: основні положення концепції прийнятного (допустимого) ризику;
характеристики системи «людина - життєве середовище»
загальні положення теорії управління ризиком;

Вміти: визначати причини та можливі наслідки небезпек;
класифікувати небезпечні, шкідливі та вражаючі фактори;
оцінювати рівень небезпеки;
моделювати умови виникнення небезпечних ситуацій.

ІІ. ЗАВДАННЯ:

Орієнтовна карта для самостійної роботи з літературою з теми:

"Категорійно-понятійний апарат з охорони праці. Ризик як кількісна оцінка небезпек"

Основні завдання	Вказівки	Відповіді
Вивчити:	**Написати відповіді:**	

1.Концепцію прийнятого (допустимого) ризику.	1. Визначення поняття "ризик" 2. Що називають ідентифікацією небезпек? 3.Визначення понять а) знехтуваний ризик б) гранично допустимий ризик в)надмірний ризик 4.Суть концепції прийнятого (допустимого) ризику.	
2. Управління ризиком. Послідовність вивчення небезпек.	1.Напрями управління ризиком. 2.Стадії послідовності вивчення небезпек.	
3.Визначення величини ризику	1.Напишіть формулу визначення величини ризику.	

ІІІ. ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ:

1. Що називають:
   - охороною праці?
   - "здоров'ям"?
   - безпекою людини?
   - небезпекою?
   - ризиком?
2. Які вам відомі аксіоми з охорони праці?
3. Основні вимоги щодо системного підходу у охороні праці.
4. Як ви розумієте вислів "нульовий ризик" безпеки?
5. Чи можливого його забезпечити і його наслідки для людства?
6. Що називають знехтуваним, гранично допустимим, надмірним ризиком?
7. Як ви розумієте "прийнятний ризик"? Які аспекти він поєднує?
8. Які зміни відбуваються у соціальній сфері при збільшенні витрат на підвищення безпеки технічних систем?
9. Як ви розумієте сумарний ризик?
10. Яким чином може бути оцінений ризик?
11. Послідовність вивчення небезпек.
12. Як можна підвищити рівень безпеки?

МЕТОДИЧНА РЕКОМЕНДАЦІЯ ДО ПОЗААУДИТОРНОЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ №2

З ДИСЦИПЛІНИ «ОХОРОНА ПРАЦІ»

Тема № 2 «Техногенні небезпеки»

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ: *«Типологія аварій на потенційно-небезпечних об'єктах»*

І. Навчальна мета:

Знати:

причини та характер виникнення техногенних небезпек;
основні заходи та засоби захисту від джерел випромінювання;
вплив токсичних речовин на організм людини; основні заходи та засоби захисту від цього впливу;
заходи захисту від небезпек, пов'язаних з транспортними засобами;

Вміти:

ідентифікувати небезпеку пов'язану з аварією;
діяти у разі виникнення аварії на потенційно-небезпечних об'єктах

ІІ. ЗАВДАННЯ:

1. Потенційно небезпечні об’єкти.
2. Надзвичайна ситуація, екологічна небезпека.
3. Прогнозування надзвичайних ситуацій.

ІІІ. ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ:

Ситуаційна задача

1.У приміщенні розбито термометр з витіканням ртуті на підлогу. Людина наступила на крапельки вилитої ртуті. Які заходи необхідно провести?

2. Заповніть таблицю

Небезпечні фактори пожеж	Прояв дії небезпечного фактора на людину
1. Токсичні речовини	Найбільша загроза. Токсичні речовини: при горінні капрону – ціанистий водень; вініпласту – оксид вуглецю, хлористий водень; лінолеуму – сірководень та сірчистий газ. Найчастіше – оксид вуглецю, вміст 0,4% - смертельний

3. Захист населення під час радіаційних аварій.

МЕТОДИЧНА РЕКОМЕНДАЦІЯ
ДО ПОЗААУДИТОРНОЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ №3
З ДИСЦИПЛІНИ « ОХОРОНА ПРАЦІ »

Тема № 3 «Соціально-політичні небезпеки, їхні види та особливості. Соціальні та психологічні чинники ризику. Поведінкові реакції населення у НС»

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ: «Поведінкові реакції населення у НС»

І. Навчальна мета:

Знати:

причини та характер виникнення соціальних небезпек;
основні заходи та засоби захисту від соціальних небезпек;

Вміти:

ідентифікувати небезпеку;
діяти у разі виникнення НС

ІІ. ЗАВДАННЯ:

1. Правила поведінки під час виникнення НС природного походження.
2. Правила поведінки під час виникнення НС техногенного походження.
3. Правила поведінки під час виникнення НС соціального походження.

ІІІ. ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ:

1. Записати алгоритми поведінки під час виникнення НС.

Основні завдання	Вказівки	Відповіді
Вивчити: 1. Психологічні аспекти стану людини у вогнищах НС.	**Написати відповіді:** 1.Визначення понять: а)психіка б)психічні стани в)свідома поведінка г)стрес 2. Як проявляється активна та пасивна стресова реакція? 3.Які емоції можуть виникати у людини при НС?	
2. Паніка. Характерні риси паніки. Різновиди юрби. Поведінка людини в юрбі.	1.Що називається панікою? 2.Причини паніки. 3.Різновиди юрби.	
3. Психоневрологічні розлади при НС.	1.Що називається стресовими ситуаціями? 2.Причини стресових ситуацій при НС. 3.Патологічні невротичні стани.	

	4.Перелікуйте періоди розвитку психогенних порушень.	

МЕТОДИЧНА РЕКОМЕНДАЦІЯ
ДО ПОЗААУДИТОРНОЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ №4
З ДИСЦИПЛІНИ « ОХОРОНА ПРАЦІ »

Тема№4: «Застосування ризик орієнтовного підходу для побудови імовірнісних структурно-логічних моделей виникнення та розвитку надзвичайних ситуацій»

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ: *«Небезпечні та життєво-небезпечні інфекції»*

І. Навчальна мета:

Знати: види небезпек

Вміти: ідентифікувати небезпеку, та використовувати заходи і засоби захисту від них.

ІІ. ЗАВДАННЯ:

1. Причини виникнення небезпек, їх характеристики.
2. Ефективні заходи захисту, що спрямовані на забезпечення нормальної життєдіяльності людини.
3. Керування безпекою та стійкістю функціонування системи "людина - життєве середовище" залежить від глибини прогнозу соціально-економічних наслідків небезпечних ситуацій та своєчасного планування і виконання низки попереджувальних та захисних заходів.

ІІІ. ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ:

Основні завдання	Вказівки	Відповіді
Вивчити: 1. Прогнозування наслідків небезпечних та екстремальних ситуацій. 2. Попереджувальні та захисні заходи. 3. Керування ризиком. Види ризиків. Методологічні підходи до оцінки ступеня ризику.	Написати відповіді: 1.Прогнозування наслідків НС включає: _____ 1.Попереджувальні та захисні заходи спрямовані на: _____ 1.Що називається кількісною оцінкою небезпек ? 2.Формула її підрахунку. 3. Види ризиків при аналізі ступеня небезпеки. 4. Що лежить в основі керування ризиком?	

4. Принципи визначення припустимого рівня негативних факторів середовища існування стосовно здоров'я людини.	1.Роль аналізаторів у сприйнятті стану і змін навколишнього середовища? 2. Перелічіть аналізатори людини 3. При якій інтенсивності дії факторів навколишнього середовища виникають а) адекватні відчуття б) неприємні відчуття 4.Дія яких рівнів впливу факторів навколишнього середовища впливає на виникнення соматичних та генетичних змін в організмі людини?	

МЕТОДИЧНА РЕКОМЕНДАЦІЯ
ДО ПОЗААУДИТОРНОЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ №5
З ДИСЦИПЛІНИ « ОХОРОНА ПРАЦІ »

Тема №5: «Природні загрози та характер їхніх проявів і дії на людей, тварин, рослин, об’єкти економіки»

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ: «Екологічний стан мого регіону»

І. Навчальна мета:

Знати:

- місцевий комплекс природних загроз та його вплив на екологію;
- місцевий комплекс техногенних загроз та його вплив на екологію;
- антропогенний вплив на екологію.

Вміти вірно відповісти на питання до тексту та самостійно поставити питання до тексту.

ІІ. ЗАВДАННЯ:

Написати доповідь-аналіз на тему: «Екологічний стан мого регіону»

ІІІ. ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ:

Табл. 1 "Небезпечні мікроорганізми"

Мікробіологічні чинники	Патогенні для людини	Захворювання, які вони викликають
Бактерії		
Найпростіші		
Віруси		
Збудники особливо		

небезпечних хвороб		

Табл.2 "Небезпечні тварини"

Тваринний світ	Небезпечні	Небезпечні чинники їх дії
Комахи		
Риби		
Земноводні		

Табл. 3 "Небезпечні рослини"

Небезпечні рослини	Наслідки їх дії

МЕТОДИЧНА РЕКОМЕНДАЦІЯ
ДО ПОЗААУДИТОРНОЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ №6
З ДИСЦИПЛІНИ « ОХОРОНА ПРАЦІ »

Тема №6: «Пожежна безпека»

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ: *«Скласти план евакуації з навчальних приміщень навчального закладу»*

І. Навчальна мета:

Знати: ознаки виникнення пожежі;
засоби пожежогасіння;
засоби захисту органів дихання.

Вміти: використовувати схему евакуації з приміщень навчального закладу.

ІІ. ЗАВДАННЯ:

1. Намалювати план евакуації з навчальних приміщень навчального закладу, вивчаючи усі ймовірні місця займання та додаткові шляхи евакуації.

ІІІ. ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ:

Орієнтовна карта для самостійної роботи з літературою з теми:
"Пожежна безпека"

Основні завдання	Вказівки	Відповіді
Вивчити: 1. Основні поняття та визначення, нормативні	**Написати відповіді:** 1.Визначення понять "пожежа", "пожежна небезпека".	

документи в галузі пожежної безпеки.	2.Небезпечні фактори для людини в зоні пожежі. Заповніть табл. 1. 3.Основні причини пожеж.	
2. Горіння, його різновиди.	1.Визначення поняття "горіння". 2.Різновидності горіння. 3.Визначення поняття "самозаймання" 4.Види самозаймання.	
3. Показники пожеже та вибухо небезпечності речовин та матеріалів. Правила улаштування електроустановок (ПУЕ).	1.Що називається вибухом? 2.Розподіл речовин та матеріалів по горючості. 3.Розподіл речовин та матеріалів за температурою спалаху. 4.Перелікуйте категорії приміщень за вибухопожежною та пожежною небезпекою. Заповніть табл. 2. 5.Вимоги до улаштування електроапаратури, електропроводки.	
4. Систему попередження пожеж. Порядок сумісного зберігання речовин та матеріалів.	1.Назвіть фактори, які є умовою виникнення горіння (пожежі).	
5. Протипожежний захист. Евакуація людей.	2.Назвіть напрямки системи попередження пожеж.	
6. Способи та засоби пожежогасіння. Пожежна сигналізація.	1.Визначення поняття "Система протипожежного захисту". 2.Що називається вогнестійкістю? 3.Що називають протипожежною перешкодою?	
7. Загальні принципи організації пожежної безпеки. Порядок дій у разі	1.Способи гасіння. 2.Типи автоматичних систем гасіння.	

пожежі. Вимоги до медичної допомоги.	3. Типи вогнегасників. Заповніть табл. 4. 1.Види пожежної охорони. 2.Правила прийому на роботу, пов'язану з підвищеною пожежною небезпекою. 3. Вимоги до медичної допомоги постраждалим.	

МЕТОДИЧНА РЕКОМЕНДАЦІЯ
ДО ПОЗААУДИТОРНОЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ №7
З ДИСЦИПЛІНИ « ОХОРОНА ПРАЦІ »

Тема №7: «Радіаційна безпека»

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ: «Чорнобиль очима сьогодення»

І. Навчальна мета:
Знати: вплив іонізуючого випромінювання на організм людини;
алгоритм дій при повідомленні про радіаційну загрозу.
Вміти: застосовувати набуті знання на практиці

ІІ. ЗАВДАННЯ:
Записати аналіз причин та наслідків Чорнобильської катастрофи.

ІІІ. ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ:
Орієнтовна карта для самостійної роботи з літературою з теми:

Основні завдання	Вказівки	Відповіді
Вивчити: 1. Джерела радіації. Одиниці вимірювання 2. Механізм дії іонізуючих випромінювань на тканини	**Написати відповіді:** 1.Визначення "іонізуюче випромінювання" 2. Природні джерела випромінювання 3.Штучні джерела випромінювання 4.Групи іонізуючого випромінювання 5.Одиниці вимірювання випромінювань. 1.Поняття про зовнішню та внутрішнє опромінення 2."Променева хвороба" (заповніть табл. 1) 3.Скільки існує груп критичних органів людини?	

організму. Норми радіаційної безпеки. 3. Радіаційні аварії. Режими радіаційного захисту. 4. Захист населення під час радіаційних аварій. 5. Захист працівників при роботі в умовах опромінювання	4.Хто належить до категорії А і яка дозова межа сумарного внутрішнього і зовнішнього опромінення для І групи критичних органів? 1.Визначення "радіаційна аварія" 2.Фактори небезпеки викиду 3.Категорії зон радіоактивно забруднених територій внаслідок аварії на ЧАЕС (перелікувати). 4.Назвіть кількість тимчасових режимів захисту. 5. Зони забруднення місцевості (заповніть табл. 2) 1.Призначення дезактивації. 2.Що передбачає часткова і повна санобробка? 1.У чому мета захисту працівників? 2.Методи та засоби захисту.	

МЕТОДИЧНА РЕКОМЕНДАЦІЯ
ДО ПОЗААУДИТОРНОЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ №8
З ДИСЦИПЛІНИ « ОХОРОНА ПРАЦІ »

Тема №8: «Хімічна безпека»
ПИТАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ: «Шкідливі речовини»
І. Навчальна мета:

Знати: небезпечні, шкідливі та вражаючі фактори при хімічних аваріях;
можливі впливи небезпечних та шкідливих наслідків при хімічних аваріях;
нормативно-правову базу захисту особистості при хімічних аваріях.

Вміти: визначати небезпечні, шкідливі та вражаючі фактори при хімічних аваріях;
використовувати нормативно-правову базу захисту особистості при хімічних аваріях

ІІ. ЗАВДАННЯ:

Написати доповідь на тему:

- Шкідливі речовини в повітрі.
- Шкідливі речовини в воді.
- Шкідливі речовини в продуктах харчування.

ІІІ. ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ:

Орієнтовна карта для самостійної роботи з літературою з теми:

Основні завдання	Вказівки	Відповіді
Вивчити: 1. Виробничий пил. Види. Вплив на організм людини в умовах виробництва. Профілактику.	**Написати відповіді:** 1.Визначення поняття "виробничий пил". 2.Види пилу: а)за походженням б)за способом утворення в)за ступенем дисперсності 3.Біологічний вплив на організм людини 4. Види пневмоконіозів. 5.Заходи профілактики пневмоконіозів	
2.Виробнича токсикологія. Класифікація небезпечних хімічних речовин. Нормування.	1.Визначення: а) "виробнича токсикологія" б)"шкідлива речовина" в)гостре професійне отруєння г)хронічне професійне отруєння 2.Класифікація хімічних речовин за ступенем токсичності 3.Визначення "ГДК"	
3. Особливості аварій з викидом НХР. 4. Правила поведінки під час аварій на хіміко небезпечних об’єктах (ХНО)	4.Основні класи та види промислових отрут (заповніть табл.1) 1.Фактори, які впливають на характер хімічно небезпечних аварій. 2.Групи СДОР за токсичною дією на організм людини. 1.Індивідуальні засоби захисту у разі аварії на ХНО	

Навчальне видання

ОХОРОНА ПРАЦІ

Методичні рекомендації

Укладач: **Короленко** Віктор Леонтійович

Формат 60 х 84 1/16. Умовн. друк. арк. 5,7.
Тираж 20 прим. Зам. №.....

Надруковано у видавничому відділі
Миколаївського національного аграрного університету.
54010 м. Миколаїв, вул. Георгія Гонгадзе, 9

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 4490
від 5.02.2013р.